

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ГРИЩЕНКО ОЛЕКСАНДР ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 343.983 (477)

**ВИКОРИСТАННЯ БАЛІСТИЧНОГО ОБЛІКУ
ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МВС УКРАЇНИ
В РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ–2021

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник

доктор юридичних наук, професор

Чорноус Юлія Миколаївна,

Національна академія внутрішніх справ,

професор кафедри криміналістики та судової медицини

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,

академік Національної академії правових наук України,

заслужений діяч науки і техніки України,

лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки

Шепітько Валерій Юрійович,

завідувач кафедри криміналістики

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

доктор юридичних наук, професор,

заслужений діяч науки і техніки України

Власова Ганна Петрівна,

професор кафедри публічного і приватного права

Київського університету імені Бориса Грінченка

Захист відбудеться 18 березня 2021 року о 14⁰⁰ на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.007.05 у Національній академії внутрішніх справ за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії внутрішніх справ за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

Автореферат розісланий 18 лютого 2021 року

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Д. О. Савицький

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Кримінальні правопорушення, учинені з використанням вогнепальної зброї, вирізняються підвищеною суспільною небезпечністю, адже посягають на життя і здоров'я людини, її власність та безпеку. Слід констатувати загрозливу кількість кримінальних правопорушень, пов'язаних із використанням вогнепальної зброї. Злочинці застосовують кілька екземплярів зброї, її нові зразки, перероблену або саморобну вогнепальну зброю.

Статистичні дані Офісу Генерального прокурора за 2018, 2019 та 2020 роки засвідчують, що до Єдиного реєстру досудових розслідувань внесено відомості про 1100, 935, 752 кримінальні правопорушення, учинені з використанням зброї та боєприпасів, із них 508, 388, 395 – учинені з використанням вогнепальної зброї¹. Однак ці дані не цілком відтворюють реальну ситуацію, оскільки на криміногенній обстановці негативно позначаються збройний конфлікт на Сході України, збільшення кількості вогнепальної зброї, яка знаходиться в незаконному обігу.

Балістичний облік є складовою криміналістичного обліку Експертної служби МВС України, а здійснені дослідження засвідчили збільшення кількості випадків його використання під час виконання завдань кримінального провадження. Якщо загальний обсяг масиву центрального балістичного обліку (куль і гільз) 2000 року становив 4002 об'єкти, то 2020 року – уже 10 851 об'єкт. Кількість проведених перевірок зброї за масивом обліку 2000 року становила 1678, а 2020 року – уже 3742 факти. Станом на 2020 рік балістичний облік Експертної служби МВС України налічує близько 320 тис. одиниць зброї.

Використання балістичного обліку Експертної служби МВС України допомагає з'ясувати важливі обставини кримінального провадження під час розслідування кримінальних правопорушень. На думку слідчих, ідеться про перевірку зброї, боєприпасів, куль і гільз зі слідами зброї (82,5 %), проведення судово-балістичної експертизи (90,8 %), виконання низки організаційно-тактичних завдань розслідування (75,2 %). Слідчі акцентували на необхідності забезпечення криміналістичними рекомендаціями із цих питань (93,6 %).

Теоретичне підґрунтя дисертації становлять фундаментальні роботи вчених, присвячені різним аспектам криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень, а саме напрацювання В. П. Бахіна, Г. П. Власової, А. Ф. Волобуєва, В. Г. Гончаренка, В. Я. Горбачевського, І. В. Гори, В. А. Журавля, А. В. Іщенко, І. І. Когутича, В. А. Колесника, Н. І. Клименко, В. О. Коновалової, В. С. Кузьмічова, В. В. Лисенка, В. К. Лисиченка, В. Г. Лукашевича, Є. Д. Лук'янчикова, О. І. Мотляха, Ю. Ю. Орлова, М. А. Погорецького, М. В. Салтевського, М. Я. Сегая, Д. Б. Сергєєвої, І. В. Пирога, О. В. Таран, В. В. Тіщенко, Л. Д. Удалової, П. В. Цимбала, І. Я. Фрідмана, К. О. Чаплинського, С. С. Чернявського, Ю. М. Чорноус, В. М. Шевчука, В. Ю. Шепітька, М. Г. Щербаковського, Б. В. Щура та ін.

¹ Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень–грудень 2018, 2019, 2020 року. Офіс Генерального прокурора. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id.

Деякі питання використання криміналістичних обліків під час розслідування кримінальних правопорушень висвітлено в працях В. В. Бірюкова, Д. В. Дабіжі, В. І. Пашка, В. Г. Хахановського. Різні аспекти криміналістичного дослідження вогнепальної зброї розглянуто в публікаціях В. В. Арешонкова, А. В. Кофанова, Р. В. Мельника, Я. В. Новака, Т. В. Тютюнник та ін.

Однак балістичний облік Експертної служби МВС України та його використання під час розслідування кримінальних правопорушень не був предметом окремого дослідження в науковій літературі. Тому нагальною є необхідність вирішення низки проблемних питань, пов'язаних з удосконаленням нормативно-правової регламентації порядку використання балістичного обліку під час кримінального провадження, розроблення організаційно-правових засад його функціонування та автоматизації відповідно до сучасних умов, надання криміналістичних рекомендацій щодо підвищення ефективності використання результатів перевірки за балістичним обліком під час розслідування окремих видів кримінальних правопорушень. Окреслені й інші обставини засвідчують актуальність обраної теми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2020 року, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2011 року № 942; Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015; Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 року № 1023-р, і Плану заходів з її реалізації, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 року № 693-р; Стратегії розвитку Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України на період до 2020 року та Плану заходів щодо її реалізації, затверджених наказом МВС України від 15 березня 2017 року № 229; п. 12, 14, 27 Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки, затвердженої наказом МВС України від 11 червня 2020 року № 454; Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 роки (рішення Вченої ради від 26 грудня 2017 року, протокол № 28). Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 29 червня 2000 року (протокол № 11) й уточнено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 29 вересня 2020 року (протокол № 20).

Мета і задачі дослідження. *Мета* роботи полягає у формуванні теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо використання балістичного обліку Експертної служби МВС України в розслідуванні кримінальних правопорушень.

Для досягнення поставленої мети необхідно було виконати такі *задачі*:

- висвітлити генезу використання балістичного обліку Експертної служби МВС України в розслідуванні кримінальних правопорушень;
- з'ясувати стан наукових досліджень щодо питань використання балістичного обліку Експертної служби МВС України в розслідуванні кримінальних правопорушень;

- розглянути балістичний облік у структурі криміналістичного обліку Експертної служби МВС України;
- визначити організаційно-правові засади функціонування балістичного обліку Експертної служби МВС України;
- охарактеризувати процеси автоматизації балістичного обліку Експертної служби МВС України;
- встановити порядок використання балістичного обліку Експертної служби МВС України під час виконання організаційно-тактичних завдань розслідування кримінальних правопорушень;
- з'ясувати особливості використання балістичного обліку Експертної служби МВС України під час проведення судово-балістичних експертиз;
- окреслити напрями використання балістичного обліку Експертної служби МВС України в методиці розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із використанням вогнепальної зброї.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у процесі формування, ведення, використання балістичного обліку Експертної служби МВС України в діяльності експертних підрозділів Експертної служби МВС України, органів досудового розслідування Національної поліції України під час розслідування кримінальних правопорушень.

Предмет дослідження – використання балістичного обліку Експертної служби МВС України в розслідуванні кримінальних правопорушень.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети в роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи, які дали змогу найоптимальніше врахувати специфіку об'єкта й предмета дослідження, зокрема: методи *формальної логіки* (аналіз, синтез, дедукція, індукція, аналогія, абстрагування) – для детального з'ясування змісту досліджуваних питань (у всіх розділах дисертації); *спеціально-правові* методи, передусім *порівняльно-правовий* – під час аналізу норм матеріального та процесуального права, наукових категорій, визначень і підходів (у всіх розділах дисертації); *історико-правовий* – у межах тлумачення крізь призму наукових поглядів і положень законодавства основних термінів, що використані в дисертації, серед яких «криміналістичний облік», «балістичний облік», «вогнепальна зброя» (підрозділи 1.2, 1.3), висвітлення розвитку наукових поглядів на деякі проблемні питання; *системно-структурний* – для побудови алгоритму дій слідчого, експерта під час формування, ведення, використання балістичного обліку Експертної служби МВС України в розслідуванні кримінальних правопорушень (підрозділ 2.2); *метод системного аналізу* – під час визначення напрямів удосконалення процесу автоматизації балістичного обліку Експертної служби МВС України та його ефективного використання з метою з'ясування обставин кримінального провадження (підрозділ 2.3); *статистичний* – задля підтвердження теоретичних висновків даними державної та відомчої статистики, узагальнення результатів вивчення емпіричних джерел (у всіх розділах дисертації); *соціологічний* – з метою підтвердження наукових висновків даними анкетування слідчих й експертів (у всіх розділах дисертації).

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні й аналітичні матеріали МВС України, Експертної служби МВС України, Національної поліції України,

Офісу Генерального прокурора за 2000–2020 роки; дані, отримані внаслідок вивчення 86 кримінальних проваджень, досудове розслідування в яких за ст. 115, 121, 187, 296 КК України здійснювали протягом 2000–2020 років з використанням балістичного обліку та проведення судово-балістичної експертизи (Волинська, Дніпропетровська, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Одеська області, м. Київ); результати анкетувань 109 слідчих Національної поліції України й 120 експертів Експертної служби МВС України (Вінницька, Житомирська, Закарпатська, Київська, Полтавська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Черкаська, Чернігівська області та м. Київ). Також використано власний досвід автора, набутий під час роботи в експертних підрозділах протягом 1999–2020 років.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим монографічним дослідженням, у якому комплексно висвітлено теоретичні положення та розроблено практичні рекомендації щодо використання балістичного обліку Експертної служби МВС України в розслідуванні кримінальних правопорушень, сформульовано низку положень, висновків і рекомендацій, що мають наукову новизну, зокрема:

вперше:

- сформульовано визначення балістичного обліку Експертної служби МВС України як складової криміналістичного обліку єдиної інформаційної системи МВС України, який об'єднує інформаційно-пошукові й інформаційно-довідкові колекції вогнепальної зброї, її елементів, куль, гільз, боеприпасів, слідів їх застосування, що ведуть з метою запобігання кримінальним правопорушенням, їх розкриття та розслідування на підставі відомостей, які можуть бути встановлені шляхом перевірки речових доказів й інших криміналістично значущих об'єктів за цим обліком і використані як доказ факту чи обставин, що встановлюють під час кримінального провадження, а також інформаційно-довідкового забезпечення судово-експертної, науково-дослідної та навчально-методичної діяльності;

- висвітлено особливості процесу автоматизації балістичного обліку Експертної служби МВС України як складової єдиної інформаційної системи МВС України, що реалізують за допомогою багатофункціональної комплексної системи дослідження об'єктів автоматизованої бази BALSCAN, обґрунтовано, що вона відповідає сучасному рівню розвитку науки й техніки, потребам правоохоронної діяльності;

- сформовано напрями використання даних балістичного обліку в методиці розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із використанням вогнепальної зброї, а саме: під час побудови криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень; формування переліку обставин, що підлягають встановленню; розроблення типового алгоритму слідчих (розшукових) дій та інших заходів з огляду на слідчі ситуації; обрання тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій; використання спеціальних знань у цих кримінальних провадженнях; застосування заходів взаємодії слідчого з експертними підрозділами МВС України, оперативними підрозділами Національної поліції, іншими правоохоронними й державними органами; під час реалізації профілактичної діяльності в кримінальних провадженнях цієї категорії;

удосконалено:

- наукові положення щодо передумов виникнення, становлення і розвитку балістичного обліку Експертної служби МВС України, якими стали розвиток кримінальної реєстрації, криміналістики загалом й експертних установ, що забезпечують формування та ведення таких обліків;

- місце балістичного обліку в структурі криміналістичної реєстрації, що тлумачено як систему матеріальних об'єктів (баз даних, колекцій, картотек, інших способів систематизованого зберігання інформації), так і практичну реєстраційну діяльність із криміналістично значущою інформацією;

- рекомендації щодо використання балістичного обліку Експертної служби МВС України під час підготовки та проведення судово-балістичної експертизи, а саме: на стадіях попереднього й роздільного дослідження, експертного експерименту, порівняльного дослідження, оцінювання результатів, формулювання висновків та оформлення результатів проведеного експертного дослідження;

дістало подальший розвиток:

- генеза формування балістичного обліку, обумовлена розвитком предмета криміналістики, залученням для реалізації криміналістичних завдань знань з інших галузей науки та практики з метою виконання завдань розслідування кримінальних правопорушень;

- характеристика балістичного обліку в структурі криміналістичного обліку Експертної служби МВС України, який відповідно до підготовленого в межах дослідження проекту Інструкції з організації функціонування криміналістичного обліку Експертної служби МВС України належить до пріоритетних інформаційних ресурсів єдиної інформаційної системи МВС України;

- організаційно-правові засади функціонування балістичного обліку Експертної служби МВС України, відповідно до центрального рівня в Державному науково-дослідному експертно-криміналістичному центрі МВС України й обласного рівня – у територіальних підрозділах – науково-дослідних експертно-криміналістичних центрах, сформованих оперативно-пошукових та інформаційно-довідкових колекцій;

- пропозиції з удосконалення кримінального процесуального законодавства України, відомчих нормативно-правових актів щодо використання балістичного обліку Експертної служби МВС України під час розслідування кримінальних правопорушень;

- рекомендації щодо використання балістичного обліку Експертної служби МВС України з метою вирішення організаційно-тактичних завдань розслідування кримінальних правопорушень.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені й аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено та використано в:

- *законотворчій діяльності* – для внесення змін і доповнень до КПК України, законопроектів від 20 вересня 2019 року № 1222-1 «Про обіг зброї» та від 6 листопада 2020 року № 4335 «Про обіг цивільної вогнепальної зброї та боєприпасів до неї» з метою вдосконалення нормативно-правової регламентації використання балістичного обліку Експертної служби МВС України в розслідуванні

кримінальних правопорушень (довідка Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності від 18 січня 2021 року);

– *правозастосовній діяльності*:

Експертної служби МВС України – під час підготовки нормативно-правових та методичних документів, а саме: Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків Експертної служби МВС, затвердженої наказом МВС України від 10 вересня 2009 року № 390; стандарту МВС СОУ 78-19-001:2007 «Пістолети, револьвери та інші короткоствольні пристрої несмертельної дії. Загальні технічні умови», затвердженого наказом МВС України від 29 серпня 2007 року № 325, а також проєктів нормативно-правових документів: проєкту постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін та доповнень до Порядку зберігання речових доказів стороною обвинувачення, їх реалізації, технологічної переробки, знищення, здійснення витрат, пов'язаних із їх зберіганням і пересиланням, схоронності тимчасово вилученого майна під час кримінального провадження», надісланого МВС до Кабінету Міністрів України 17 листопада 2020 року за № 38852/09-2020; проєкту Інструкції з організації функціонування криміналістичного обліку Експертної служби МВС України, надісланої на погодження до Департаменту юридичного забезпечення МВС України 7 червня 2018 року за № 19/8-11656; проєкту Інструкції з проведення огляду технічного стану та відстрілу вогнепальної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, газових пістолетів і револьверів в Експертній службі МВС України, надісланої на погодження до Департаменту юридичного забезпечення МВС України 7 червня 2018 року за № 19/8-11656 (акт впровадження Експертної служби МВС України від 13 січня 2021 року);

Департаменту інформатизації МВС України – під час підготовки проєктів нормативно-правових і нормативно-технічних документів, спрямованих на підвищення ефективності функціонування криміналістичного обліку єдиної інформаційної системи МВС та впровадження функціональної підсистеми єдиної інформаційної системи МВС «Єдиний реєстр зброї» (акт впровадження від 20 січня 2021 року);

Головного слідчого управління Національної поліції України – для вдосконалення досудового розслідування кримінальних правопорушень, учинених із використанням вогнепальної зброї (акт впровадження від 21 січня 2021 року);

– *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін «Криміналістика», «Розслідування окремих видів кримінальних правопорушень», підвищення кваліфікації експертів Експертної служби МВС України, слідчих, дізнавачів, інспекторів-криміналістів Національної поліції та інших категорій практичних працівників, підготовки навчально-методичних праць (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 10 лютого 2021 року).

Особистий внесок здобувача. Дисертація виконана автором самостійно. Усі сформульовані положення та висновки є результатом особистих досліджень автора. Окремі положення дисертації викладено в наукових статтях «Установление принадлежности пули и гильзы к одному патрону» (особистий внесок автора – 50 %, 0,25 друк. арк.), «Моделювання, як спосіб вирішення питання щодо встановлення

приналежності кулі й гільзи до одного патрону» (особистий внесок автора – 50 %, 0,25 друк. арк.), «Правовые проблемы функционирования криминалистических баллистических учетов» (особистий внесок автора – 50 %, 0,25 друк. арк.), судово-балістичних довідниках «Пістолети та револьвери, призначені для відстрілу патронів, споряджених металевими снарядами «несмертельної дії», та набоїв до них» (особистий внесок автора – 25 %, 2 друк. арк.), «Встановлення моделі травматичної зброї калібру 9 мм Р.А. по слідам на стріляних гільзах» (особистий внесок автора – 40 %, 2 друк. арк.), підготовлених у співавторстві.

Апробація результатів дисертації. Основні положення й висновки дослідження оприлюднено в доповідях на науково-практичних конференціях: «Використання сучасних досягнень науки і практики у підвищенні ефективності боротьби зі злочинністю» (Київ, 30 березня 2000 року), «Актуальні питання криміналістики» (Київ, 20 грудня 2019 року), «Актуальні проблеми кримінального права» (Київ, 20 листопада 2020 року).

Публікації. Основні положення та висновки, сформульовані в дисертації, відображено в 13 наукових і навчально-методичних публікаціях, п'ять з яких – статті у журналах, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна стаття в іноземному науковому виданні, три тези наукових доповідей, опублікованих за результатами участі в науково-практичних конференціях, дві статті в науково-практичних збірниках, а також два судово-балістичні довідники.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (203 найменування на 22 сторінках) і шести додатків на 189 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 395 сторінок, із них основний текст – 174 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, висвітлено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету й задачі, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано методи; окреслено наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача; надано відомості про апробацію та публікації результатів дослідження, структуру й обсяг дисертації.

Розділ 1 «Теоретичні засади використання балістичного обліку Експертної служби МВС України в розслідуванні кримінальних правопорушень» містить два підрозділи та формує теоретичне підґрунтя роботи.

У *підрозділі 1.1 «Генеza використання балістичного обліку Експертної служби МВС України в розслідуванні кримінальних правопорушень»* висвітлено процес формування балістичного обліку Експертної служби МВС України в його сучасному вигляді, а також діяльність окремих дослідників та установ, що в різні історичні періоди здійснювали його наукове обґрунтування.

Визначено такі етапи формування балістичного обліку: 1) передумови: винахід вогнепальної зброї та формування судової балістики; розвиток криміналістики, становлення кримінальної реєстрації та експертних установ;

2) перші наукові праці з експертного дослідження вогнепальної зброї (А. Наке «Судебная химия» (1874); М. С. Бокаріус «Судебная медицина в изложении для юристов» (1915), С. М. Трегубов «Основы уголовной техники. Научно-технические приемы расследования преступлений» (1915); 3) технічне й методичне забезпечення проведення балістичних досліджень (К. Л. Таранухін (1918) – прилад для макро- та мікрофотографування куль); 4) перші підручники з криміналістики, у яких розглядали сліди вогнепальної зброї, методи їх виявлення та дослідження (В. І. Громов, С. М. Потапов, І. М. Якимов та ін. (1935); 5) обґрунтування терміна «судова балістика» (В. Ф. Черваков, 1937); 6) формування наукових основ ідентифікації в судовій балістиці (Б. М. Комаринець «Криминалистическое отождествление огнестрельного оружия по стреляным гильзам» (1955), С. Д. Кустанович «Судебная баллистика» (1956)); 7) створення перших експертних установ у структурі правоохоронних органів (1917), Харківського, Київського та Одеського кабінетів судової експертизи (1923); 8) формування науково-технічної служби НКВС СРСР із балістичною лабораторією (1950); 9) нормативно-правова регламентація криміналістичних обліків (1972); 10) створення першого в Україні криміналістичного центру при МВС (1992), Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України (1998), Експертної служби МВС України (2000); 11) нормативно-правова регламентація загальнодержавної кулегільзотеки зброї (1993), балістичного обліку Експертної служби МВС України (2009).

У підрозділі 1.2 *«Стан наукових досліджень питань використання балістичного обліку Експертної служби МВС України в розслідуванні кримінальних правопорушень»* встановлено, що передумовами наукових досліджень із проблематики стали, по-перше, потреби правоохоронної практики як наслідок значного збільшення кількості фактів використання вогнепальної зброї під час учинення кримінальних правопорушень; по-друге, розроблення наукових основ і технічних засобів ідентифікації вогнепальної зброї за стріляними кулями й гільзами; по-третє, упровадження в правоохоронну практику більшості країн кримінальної реєстрації, розроблення теоретичних засад її ведення та постійне впровадження її нових видів шляхом розширення кола об'єктів, які реєструють.

Включити до об'єктів криміналістичної реєстрації предмети, що пов'язані з подією злочину (зокрема кулі та гільзи зі слідами зброї), уперше в науковій літературі запропонував М. В. Терзієв (1960). Першим методичним посібником з проблематики була робота «Использование пулегильзотек при расследовании преступлений» (В. П. Власов, А. Н. Самончик, 1963).

Закономірним є факт, що деякі аспекти побудови та функціонування балістичного обліку розглядали різні вчені та практики в межах дослідження проблематики криміналістичної реєстрації (І. М. Якимов, Б. М. Шавер, А. І. Князєв, Є. П. Іщенко), криміналістичних обліків (А. І. Вінберг, Б. І. Шевченко, Б. М. Комаринець, В. І. Пашко), криміналістичної реєстрації (Р. С. Белкін), оперативно-розшукових обліків (Д. Д. Максаров, В. П. Абросімов), оперативних обліків (В. К. Лохов, І. А. Возгрін) і судової балістики (В. Ф. Черваков, Б. М. Комаринець). Кожен учений визначав поняття та зміст балістичного обліку з

погляду тих аспектів функціонування, які охоплені його науковими інтересами, а також у контексті конкретно-історичного розуміння предмета науки криміналістики.

Розділ 2 «Поняття та організаційно-правові засади функціонування балістичного обліку Експертної служби МВС України» містить три підрозділи, у яких визначено засади формування, ведення та використання балістичного обліку.

У підрозділі 2.1 *«Балістичний облік у структурі криміналістичного обліку Експертної служби МВС України»* розглянуто систему криміналістичної реєстрації на сучасному етапі розвитку й місце в ній балістичного обліку.

Криміналістичну реєстрацію слід трактувати як окрему криміналістичну теорію та практичну діяльність, призначену за допомогою системи матеріальних об'єктів (баз даних, колекцій, картотек, інших способів систематизованого зберігання інформації) та оперування цими об'єктами сприяти попередженню, розкриттю та розслідуванню кримінальних правопорушень.

Обґрунтовано доцільність використання замість терміна «кримінальна реєстрація» як галузі криміналістичної техніки поняття «криміналістична реєстрація». Зазначене зумовлено необхідністю узгодження термінології із системою криміналістики, опрацювання криміналістично значущої інформації під час реєстраційної діяльності. Функціонування балістичного обліку ґрунтується на законах, принципах, методах науки криміналістики, криміналістичної техніки як її частини, окремих її галузей – судової балістики та криміналістичної реєстрації.

Функціонування балістичного обліку (формування, накопичення, зосередження, систематизація, порівняльні ідентифікаційні дослідження об'єктів обліку тощо) забезпечують фахівці, використовуючи спеціальні знання та засоби криміналістичної техніки, розроблені (або пристосовані) для виконання завдань судової балістики. З огляду на цю обставину, доведено, що балістичний облік має експертно-криміналістичну сутність, адже для формування, ведення, використання балістичного обліку його суб'єктам слід оперувати реєстраційними ознаками, проводити експертні дослідження, володіти спеціальними знаннями в галузі судової балістики.

Балістичний облік належить до структури криміналістичного обліку. Систему криміналістичного обліку утворюють: трасологічний; дактилоскопічний; балістичний; вибухотехнічний; пожежно-технічний; облік холодної зброї; грошових знаків, бланків документів, цінних паперів і пластикових платіжних карток; облік за ознаками зовнішності; наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів; генетичних ознак людини; записів голосів та мовлення осіб; ідентифікаційних позначень транспортних засобів і реквізитів документів; матеріалів, речовин та виробів.

Криміналістичний, а в його структурі – балістичний, облік Експертної служби МВС України функціонує на двох рівнях: центральному – у Державному науково-дослідному експертно-криміналістичному центрі МВС України; обласному – у територіальних підрозділах – науково-дослідних експертно-криміналістичних центрах МВС України.

У підрозділі 2.2 *«Організаційно-правові засади функціонування балістичного обліку Експертної служби МВС України»* сформульовано висновок, що організаційно-правові засади функціонування балістичного обліку Експертної

служби МВС України визначені законами й підзаконними нормативно-правовими актами, серед яких: Положення про єдину інформаційну систему МВС, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 14 листопада 2018 року № 1024; Інструкція з організації функціонування криміналістичних обліків Експертної служби МВС України, затверджена наказом МВС України від 10 вересня 2009 року № 390; Порядок зберігання речових доказів стороною обвинувачення, їх реалізації, технологічної переробки, знищення, здійснення витрат, пов'язаних з їх зберіганням і пересиланням, схоронності тимчасово вилученого майна під час кримінального провадження, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 19 листопада 2012 року № 1104.

Балістичний облік Експертної служби МВС України охоплює:

- оперативно-пошукові колекції куль, гільз і патронів зі слідами зброї (формується з куль, гільз, патронів зі слідами зброї, їх копій та зображень, вилучених під час проведення огляду місця події, інших слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів; куль і гільз, експериментально відстріляних з вилученої, знайденої та добровільно зданої зброї, табельної зброї, що знаходиться на озброєнні правоохоронних органів, уповноважених органів державної влади; куль і гільз, експериментально відстріляних зі зброї, зареєстрованої на об'єктах дозвільної системи, зі зброї, яка знаходиться у власності громадян; відомостей про зразки саморобної зброї; гільз утраченої гладкоствольної вогнепальної зброї; відомостей про вчинені із застосуванням вогнепальної зброї кримінальні правопорушення та факти її вилучення з незаконного обігу;

- інформаційно-довідкові колекції (зброї, яка формується з натурних зразків, частин, механізмів, заготовок, інструментів і відомостей про них; боєприпасів (формується з натурних зразків боєприпасів або їх частин, відомостей про них); куль та гільз зі слідами зброї (формується з куль і гільз, що експериментально відстріляні зі зразків вогнепальної зброї).

Термін «оперативно-пошукові колекції», у зв'язку зі змістом криміналістично значущої інформації, що наповнює цей інформаційний ресурс, завдань і компетенції підрозділів Експертної служби МВС України, запропоновано замінити на «інформаційно-пошукові». Цю пропозицію втілено в проекті Інструкції з організації функціонування криміналістичного обліку Експертної служби МВС України.

У підрозділі 2.3 «Автоматизація балістичного обліку Експертної служби МВС України» висвітлено процеси впливу науково-технічного прогресу на діяльність Експертної служби МВС України, автоматизації її балістичного обліку.

Інструкція з організації функціонування криміналістичних обліків Експертної служби МВС України 2009 року визначає, що криміналістичні обліки можуть вести з використанням комп'ютерної техніки та програмного забезпечення, погодженого з Державним науково-дослідним експертно-криміналістичним центром МВС України (п. 1.12). Однак з плином часу постало питання невідповідності правового регулювання автоматизації балістичного обліку сучасному рівню розвитку науки й техніки та потребам правоохоронної діяльності.

Прогресивні кроки в напрямі передбачені в проекті Інструкції з організації функціонування криміналістичного обліку Експертної служби МВС України. Визначено, що криміналістичний облік єдиної інформаційної системи МВС України

складають, обробляють і зберігають відповідно до вимог законодавства в електронному вигляді, він функціонує з використанням автоматизованих робочих місць. Інформація, яку обробляють у криміналістичному обліку єдиної інформаційної системи МВС України, повинна відповідати єдиним вимогам, визначеним для інформаційних ресурсів, й узгодженим показникам для їх автоматизованого оброблення, використання та надання користувачам в уніфікованому вигляді, а також єдиним правилам її класифікації та кодифікації.

В Експертній службі МВС України є досвід використання низки автоматизованих балістичних систем, серед яких: автоматизоване робоче місце «Баліст», автоматизована балістична система «Рикошет», автоматизована ідентифікаційно-пошукова система «ТАИС», автоматизоване робоче місце експерта-баліста «Корід». Однак, проаналізувавши їхні технічні й експлуатаційні показники, було виокремлено недоліки, пов'язані з технічним, програмним забезпеченням, високою вартістю обладнання та обслуговування.

Нині автоматизований балістичний облік Експертної служби МВС України функціонує за допомогою багатофункціональної комплексної системи дослідження об'єктів автоматизованої бази BALSCAN виробництва чеської компанії Laboratory Imaging s.r.o. Упродовж 2018 року в лабораторії досліджень, сертифікації зброї та обліку Експертної служби МВС України тривала апробація системи BALSCAN з використанням локальної мережі низки станцій. Нині створено електронну базу слідів зброї на гільзах, уміщених до центрального балістичного обліку Експертної служби МВС України, до якої внесено 21 795 об'єктів, що становить 94 % від загального обсягу об'єктів, які знаходяться на обліку (гільзи, вилучені з місць учинення кримінальних правопорушень і стріляні з втраченої вогнепальної зброї). За результатами перевірок 2018 року за створеною базою даних у системі BALSCAN отримано 42, а 2019 року – 98 позитивних ідентифікацій. Станом на 31 грудня 2020 року в кожному територіальному науково-дослідному експертно-криміналістичному центрі МВС України функціонує по одному комплекту системи дослідження об'єктів балістичного походження BALSCAN. Обґрунтовано, що система BALSCAN за своїми технічними властивостями надає можливість реалізувати завдання щодо створення електронних баз даних слідів зброї на кулях і гільзах в обсязі, що відповідає потребам балістичного обліку Експертної служби МВС України.

Розділ 3 «Напрями використання балістичного обліку Експертної служби МВС України в розслідуванні кримінальних правопорушень» містить три підрозділи, які висвітлюють процесуальні й організаційно-тактичні особливості використання балістичного обліку в розслідуванні кримінальних правопорушень.

У підрозділі 3.1 «Використання балістичного обліку Експертної служби МВС України під час вирішення організаційно-тактичних завдань розслідування кримінальних правопорушень» обґрунтовано, що ефективність використання балістичного обліку під час кримінального провадження залежить від належної нормативно-правової регламентації. Здійснені дослідження засвідчили, що в умовах сьогодення необхідно врегулювати в КПК України інститут криміналістичного, зокрема балістичного, обліку (75,2 % слідчих, 78,3 % експертів); удосконалити порядок взаємодії слідчого й підрозділів Експертної служби МВС України під час

перевірки об'єктів (72,4 % слідчих, 71,7 % експертів); урегулювати процесуальний статус речових доказів – об'єктів реєстрації в масивах балістичного обліку (63,3 % слідчих, 58,3% експертів) тощо. Аргументовано необхідність віднесення до такого процесуального джерела доказів, як документи (ст. 99 КПК України), «довідки за результатами перевірки за криміналістичним обліком». Із цього приводу надано пропозиції стосовно доповнення КПК України.

Розроблено поетапний підхід до комплексного дослідження зброї, куль, гільз, інших об'єктів зі слідами зброї під час огляду місця події з метою подальшої криміналістичної реєстрації їх у процесі розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із використанням вогнепальної зброї. Під час первинного дослідження вогнепальної зброї, куль і гільз доцільно призначати одразу комплекс досліджень: одорологічне, мікрОВОЛОКОН, дактилоскопічне, хімічне, медико-біологічне й балістичне. Послідовність і порядок проведення досліджень слідчим доцільно визначати за допомогою спеціалістів залежно від характеру слідів, стану об'єктів, перспектив виявлення інших слідів. За інших умов першочергове призначення щодо речових доказів судово-балістичної експертизи часто призводить до втрати можливості виявлення та дослідження слідів пальців рук, мікрОВОЛОКОН, вторинних слідів пострілу, слідів біологічного походження, запаху тощо.

Окреслено типові організаційно-тактичні завдання, які виконують шляхом використання можливостей балістичного обліку Експертної служби МВС України, зокрема: об'єднання кримінальних проваджень за умови встановлення шляхом перевірки за балістичним обліком фактів використання під час учинення різних кримінальних правопорушень тих самих одиниць вогнепальної зброї; з'ясування загальних й індивідуальних ознак вогнепальної зброї, слідів її застосування, за умови встановлення моделі вогнепальної зброї; встановлення факту виготовлення саморобної зброї на одному й тому самому устаткуванні; використання результатів перевірки за балістичним обліком як фактичної підстави призначення судово-балістичної експертизи тощо.

На підставі вивчення емпіричних джерел виявлено комплекс проблем, які знижують ефективність функціонування балістичних обліків, а саме: направлення до балістичного обліку об'єктів – речових доказів із запізненням (через 2–3 місяці після їх вилучення або ненаправлення їх узагалі); дублювання процесу проведення дослідження речових доказів під час перевірки за обліками та подальшого проведення судово-балістичних експертиз; неповне використання можливостей балістичного обліку в попередженні кримінальних правопорушень й оперативно-розшуковій діяльності; невикористання масиву криміналістично значущої інформації, що накопичують і систематизують у балістичному обліку; недостатнє використання можливостей балістичного обліку в науково-дослідній та освітній діяльності. У дисертації сформовано низку пропозицій щодо вирішення окреслених проблемних питань.

У підрозділі 3.2 «Використання балістичного обліку Експертної служби МВС України під час проведення судово-балістичних експертиз» з'ясовано, що під час розслідування кримінальних правопорушень, учинених із використанням вогнепальної зброї, проводять переважно судово-балістичну експертизу (98,8 % кримінальних проваджень). Одним із завдань судово-балістичної експертизи,

об'єктами якої є стріляні гільзи, вилучені під час огляду місця події, за фактами нерозкритих кримінальних правопорушень, є встановлення моделі зброї. Ця інформація надає можливість здійснити оперативну перевірку на причетність до вчиненого кримінального правопорушення всіх власників вогнепальної зброї встановленої моделі, яка зареєстрована на території конкретного населеного пункту або області. Встановлення моделі зброї дає змогу провести більш ефективну й оперативну перевірку вилучених гільз за балістичним обліком.

Ураховуючи розбіжності нормативно-правового регулювання методик судово-балістичних експертиз, розглянуто такий вид судової експертизи, як «експертиза зброї», відповідно до експертних спеціальностей: 3.1. «Балістичне дослідження вогнепальної зброї та бойових припасів до неї»; 3.2. «Балістичне дослідження слідів зброї, слідів пострілу та ситуаційних обставин пострілу» (відповідно до Положення про Експертно-кваліфікаційну комісію МВС та порядок проведення атестації судових експертів Експертної служби МВС України, затвердженого наказом МВС України від 21 вересня 2020 року № 675).

Використання оперативно-пошукових та інформаційно-довідкових колекцій під час проведення судово-балістичної експертизи пов'язане з алгоритмом організації проведення судової експертизи (визначений Інструкцією з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби МВС України, затвердженою наказом МВС України від 17 липня 2017 року № 591) і полягає в тому, що на будь-якій стадії експертного дослідження судовий експерт може звертатися до балістичного обліку, а досліджені балістичні об'єкти вносять до балістичного обліку Експертної служби МВС України.

Важливим у забезпеченні відповідності судово-балістичних досліджень міжнародним стандартам, є питання акредитації експертних лабораторій. З 2012 року лабораторії Експертної служби МВС України, згідно з атестатом про акредитацію, відповідають вимогам ДСТУ ISO/IEC 17025:2017 щодо проведення «балістичних досліджень і випробувань».

Нині відбувається процес акредитації підрозділів Експертної служби МВС на відповідність стандарту ДСТУ ISO/IEC 17020 «Оцінювання відповідності. Вимоги щодо діяльності різних типів органів, що здійснюють інспектування», що полягає в наданні незалежного підтвердження, що експертна лабораторія компетентна для ведення криміналістичного обліку. Впровадження дієвої системи управління дозволяє забезпечити стабільно високу якість досліджень та перевірок за масивом криміналістичного обліку, зниження витрат часу та матеріальних ресурсів. Все зазначене є невід'ємними частинами системи управління у відповідності до вимог стандарту ДСТУ ISO/IEC 17020, котра має бути впровадженою в діяльність усіх підрозділів Експертної служби МВС України, що забезпечують функціонування криміналістичного балістичного обліку.

У підрозділі 3.3 «Використання балістичного обліку Експертної служби МВС України в методиці розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із використанням вогнепальної зброї» визначено, що під час розроблення методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із використанням вогнепальної зброї, залучають усі необхідні засоби й методи збирання інформації.

Важливе значення має використання можливостей балістичного обліку Експертної служби МВС України.

Використання даних балістичного обліку Експертної служби МВС України здійснюють у процесі побудови криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, пов'язаних із використанням вогнепальної зброї, для характеристики: предмета злочинного посягання (наприклад, під час учинення контрабанди (ст. 201 КК України); типових способів учинення кримінального правопорушення з використанням такого знаряддя чи засобу, як вогнепальна зброя (учинення вбивства з використанням вогнепальної зброї (ч. 5, ч. 7 ст. 115 КК України), терористичного акту (ст. 258 КК України), хуліганства (ч. 4 ст. 296 КК України)); формування типової «слідової картини» вчиненого кримінального правопорушення (вогнепальна зброя, а також її частини, деталі, патрони до неї, їх елементи (кулі, шріт, картеч, гільзи, капсулі, порохові заряди), а також сліди застосування патронів (вогнепальні ушкодження, відкладення продуктів пострілу, сліди на снарядах і стріляних гільзах); характеристики особи підозрюваного (за фізичними, професійними даними, наявним досвідом, що є свідченням застосування відповідної вогнепальної зброї (наприклад, під час учинення військових кримінальних правопорушень (ч. 2 ст. 404 КК України, ч. 4 ст. 405 КК України)).

Дані балістичного обліку використовують під час формування інших елементів криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень, учинених із використанням вогнепальної зброї.

ВИСНОВКИ

У дисертації розроблено й обґрунтовано концептуальні теоретичні засади та практичні рекомендації щодо використання балістичного обліку Експертної служби МВС України в розслідуванні кримінальних правопорушень. На цій підставі сформульовано такі висновки:

1. Формування системи криміналістичного, зокрема балістичного, обліку обумовлене розвитком предмета криміналістики. Знання в галузі балістики були адаптовані криміналістикою до завдань розкриття, розслідування та попередження кримінальних правопорушень, а знання щодо накопичення, обробки, узагальнення інформації про застосовувану під час учинення кримінальних правопорушень зброю створили передумови для формування балістичного обліку.

На початку ХХ ст. вперше було сформовано оперативно-пошуковий облік зброї, яку застосовували під час учинення злочинів, куль і гільз, вилучених із місць нерозкритих злочинів, та зброї, вилученої з незаконного обігу. Першими інформаційно-довідковими балістичними обліками стали колекції вогнепальної зброї та довідники з описом її конструктивних і технічних характеристик. Уперше нормативно-правове регулювання балістичного обліку в УРСР здійснено відповідно до наказу «Про введення Інструкції з обліку зброї, яку вилучають органи міліції в населення» (1936). Функціонування кулегільзотек на центральному й регіональному рівнях дістало нормативно-правове закріплення в Настанові щодо роботи криміналістичних підрозділів органів внутрішніх справ (1972).

2. Криміналістичні та балістичні обліки функціонують у структурі правоохоронних органів різних держав з кінця 20-х років XX століття. Вагомі результати, отримані за час існування цих обліків, довели їх високу ефективність у забезпеченні розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із використанням вогнепальної зброї. Теоретичні основи функціонування балістичного обліку сформуливали українські вчені-криміналісти. Науковці розглядали: питання інформаційно-довідкового забезпечення розслідування кримінальних правопорушень (В. В. Бірюков, Д. В. Дабіжа, В. Г. Хахановський); наукові й методичні основи організації та використання експертно-криміналістичних обліків органів внутрішніх справ України (В. І. Пашко); засади криміналістичного дослідження вогнепальної зброї (А. В. Кофанов, Р. В. Мельник, Я. В. Новак); судово-балістичну експертизу вогнепальної зброї (Т. В. Тютюнник).

3. Балістичний облік належить до структури криміналістичного обліку Експертної служби МВС України. З'ясовано, що стан його нормативно-правового регулювання потребує удосконалення, оскільки не узгоджується з чинним законодавством і запитам практиці. За результатами діяльності робочої групи Експертної служби МВС України й у межах здійсненого дисертаційного дослідження підготовлено проєкт Інструкції з організації функціонування криміналістичного обліку Експертної служби МВС України. Він визначає структуру, порядок формування та використання криміналістичного обліку, а в його складі – балістичного обліку Експертної служби МВС України, який належить до пріоритетних інформаційних ресурсів єдиної інформаційної системи МВС України.

4. Висвітлено організаційно-правові засади функціонування балістичного обліку Експертної служби МВС України, відповідно до центрального рівня в Державному науково-дослідному експертно-криміналістичному центрі МВС України й обласного рівня – у територіальних підрозділах – науково-дослідних експертно-криміналістичних центрах, сформованих оперативно-пошукових та інформаційно-довідкових колекцій (на підставі Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків Експертної служби МВС України, затвердженої наказом МВС України від 10 вересня 2009 року № 390).

У проєкті Інструкції з організації функціонування криміналістичного обліку Експертної служби МВС України в структурі балістичного обліку заплановано зміни, зокрема, облік куль і гільз зі слідами зброї та зразків зброї і боєприпасів буде охоплювати інформаційно-пошукові й інформаційно-довідкові колекції. Інформаційно-пошукові колекції центрального й обласного рівнів призначені для встановлення: фактів використання під час учинення кримінальних правопорушень конкретних одиниць зброї; фактів використання під час учинення різних кримінальних правопорушень тих самих одиниць зброї; утраченої (викраденої) табельної, відомчої та іншої раніше зареєстрованої в установленому порядку зброї серед вилученої, добровільно зданої та знайденої зброї. Інформаційно-довідкові колекції формуються з об'єктів, які становлять інтерес для судово-експертної, науково-дослідної та методичної діяльності, були об'єктами судової експертизи в кримінальних провадженнях, щодо яких є рішення суду про їх уміщення до колекцій, а також інших об'єктів і відомостей про них, отриманих від

правоохоронних органів та установ, організацій, підприємств незалежно від форми власності.

Сформовано алгоритм дій щодо перевірки об'єктів, проведення експериментального відстрілу вогнепальної зброї, формування, ведення та використання балістичного обліку Експертної служби МВС України.

5. Процес автоматизації балістичного обліку потребує координації зусиль учених і практиків, залучення розробників автоматизованих пошукових систем і досвіду правоохоронних органів іноземних держав. Балістичний облік МВС України має функціонувати на сучасному технічному рівні, ефективно опрацьовувати криміналістично значущу інформацію. Опитані експерти (88,3 %) позитивно оцінили запровадження до балістичного обліку Експертної служби МВС України багатофункціональної комплексної системи дослідження об'єктів – автоматизованої бази BALSCAN. Станом на 2020 рік у підрозділах Експертної служби МВС України функціонують 27 комплексних систем багатофункціонального дослідження об'єктів BALSCAN. Усі системи об'єднано в одну мережу. Загалом у підрозділах Експертної служби МВС України знаходяться на обліку близько 321 664 одиниці зброї (180 019 тис. нарізної та 141 665 тис. – травматичної дії та газової). Загальна кількість гільз, отриманих під час контрольного відстрілу цієї зброї, сягає 950 тис. одиниць.

6. Під час розслідування кримінальних правопорушень, учинених із застосуванням вогнепальної зброї, балістичний облік використовують з метою реалізації організаційно-тактичних завдань розслідування. Може бути з'ясовано такі обставини кримінального провадження: факт застосування одного екземпляра вогнепальної зброї під час учинення кримінальних правопорушень у різних регіонах (35,8 % слідчих, 23,3 % експертів); факт застосування конкретного екземпляра вогнепальної зброї під час учинення кількох кримінальних правопорушень (65,1 % слідчих, 69,1 % експертів); факт застосування під час учинення кримінальних правопорушень зброї, яка належить працівникам правоохоронних органів, військовослужбовцям або окремим громадянам (27,5 % слідчих, 35,0 % експертів) тощо. З'ясування цих обставин дає підстави висунути й перевірити версії, побудувати план розслідування і тактику проведення окремих слідчих (розшукових) дій.

Об'єктами балістичного обліку під час розслідування кримінальних правопорушень, учинених із застосуванням вогнепальної зброї, є: зброя (71,5 % слідчих, 80,8 % експертів), кулі та гільзи зі слідами зброї (61,3 % слідчих, 66,7 % експертів), боєприпаси (33,0 % слідчих, 35,0 % експертів), об'єкти зі слідами застосування зброї (60,6 % слідчих, 45,0 % експертів).

7. Особливості використання балістичного обліку Експертної служби МВС України під час проведення судово-балістичних експертиз полягають у такому:

- оперативно-пошукові й інформаційно-довідкові колекції балістичного обліку можуть використовувати в процесі проведення судово-балістичної експертизи на стадіях попереднього та роздільного дослідження, експертного експерименту, порівняльного дослідження, оцінювання й оформлення результатів проведеного експертного дослідження;

- за результатами проведення судово-балістичної експертизи отримані відомості вносять до бази даних балістичного обліку Експертної служби МВС

України, залежно від змісту інформації – оперативно-пошукових чи інформаційно-довідкових колекцій.

8. Використання даних балістичного обліку в методиці розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із використанням вогнепальної зброї, здійснюють: 1) у процесі побудови криміналістичної характеристики відповідних кримінальних правопорушень (90,8 % слідчих, 83,3 % експертів); 2) визначаючи типовий перелік обставин, що підлягає встановленню під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із використанням вогнепальної зброї (72,4 % слідчих, 71,7 % експертів); 3) формуючи типовий алгоритм слідчих (розшукових) дій та інших заходів з огляду на слідчі ситуації (75,2 % слідчих, 74,2 % експертів); 4) обираючи тактику проведення окремих слідчих (розшукових) дій (70,6 % слідчих, 70,0% експертів); 5) ураховуючи особливості використання спеціальних знань у цих кримінальних провадженнях (77,1 % слідчих, 80,8 % експертів); 6) характеризуючи особливості взаємодії слідчого з експертними підрозділами МВС України, оперативними підрозділами Національної поліції, іншими правоохоронними й державними органами (76,1 % слідчих, 80,0 % експертів); 7) реалізуючи профілактичну діяльність у кримінальних провадженнях аналізованої категорії (67,9 % слідчих, 67,5 % експертів).

Виокремлені типові структурні елементи криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із використанням вогнепальної зброї, не є вичерпними, однак загалом відповідають сучасному стану розвитку науки криміналістики, потребам слідчої, експертної та судової практики, є орієнтиром для формування нових криміналістичних методик й удосконалення наявних, з огляду на широкі можливості використання балістичного обліку Експертної служби МВС України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Назаров В. В., Грищенко А. В. Установление принадлежности пули и гильзы к одному патрону. *Криминалистика и судебная экспертиза*. 2003. Вып. 51. С. 102–107.

2. Грищенко О. В. Сучасний стан і перспективи акредитації підрозділів Експертної служби МВС України відповідно до вимог ISO/IEC 17025. *Криміналістичний вісник*. 2006. № 2 (6). С. 5–9.

3. Грищенко О. В. Історична генеза використання балістичного обліку Експертної служби МВС України у розслідуванні кримінальних правопорушень. *European political and law discourse. Evropský politický a právní diskurz*. 2020. Vol. 7. Issue 6. 2020. Р. 182–188. (Чеська Республіка).

4. Грищенко О. В. Теоретико-правові засади використання балістичного обліку Експертної служби МВС України у розслідуванні кримінальних правопорушень. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2020 № 45. С. 113–117. (Серія «Юриспруденція»).

5. Грищенко О. В. Актуальні питання автоматизації балістичного обліку Експертної служби МВС України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Вип. 3. Т. 2. С. 167–174.

6. Грищенко О. В. Використання балістичного обліку у методиці розслідування окремих видів кримінальних правопорушень. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Вип. 5. С. 180–186.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Грищенко О. В. Сучасні можливості та перспективи використання центральної кулегільзотеки. *Використання сучасних досягнень науки і практики у підвищенні ефективності боротьби зі злочинністю* : матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 30 берез. 2000 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2000. С. 251–255.

8. Грищенко О. В. Балістичний облік у структурі криміналістичного обліку Експертної служби МВС України. *Актуальні питання криміналістики* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 20 груд. 2019 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 364–368.

9. Грищенко О. В. Використання можливостей балістичного та дактилоскопічного обліків у розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень. *Актуальні проблеми кримінального права* : тези доп. XI Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 20 листоп. 2020 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. С. 293–296.

які додатково відображають наукові результати дисертації:

10. Назаров В. В., Грищенко О. В. Моделювання, як спосіб вирішення питання щодо встановлення приналежності кулі й гільзи до одного патрону. *Криміналістичний вісник*. 2001. Вип. 2. С. 110–116.

11. Ищенко А. В., Грищенко А. В. Правовые проблемы функционирования криминалистических баллистических учетов. *Криміналістичний вісник*. 2002. Вип. 4. С. 41–46.

12. Ищенко А. В., Грищенко О. В., Ігнат'єв І. В., Назаров В. В. Пістолети та револьвери, призначені для відстрілу патронів, споряджених металевими снарядами «несмертельної дії», та набоїв до них : судово-балістичний довідник. Київ : ВАРТА, 2005. 208 с.

13. Соколов О. С., Грищенко О. В., Щирба Д. Є. Встановлення моделі травматичної зброї калібру 9 мм Р.А. по слідам на стріляних гільзах : судово-балістичний довідник. Київ : ДНДЕКЦ МВС України, 2016. 132 с.

АНОТАЦІЯ

Грищенко О. В. Використання балістичного обліку Експертної служби МВС України у розслідуванні кримінальних правопорушень. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова

експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2021.

У дисертації сформульовано теоретичні положення та практичні рекомендації щодо використання балістичного обліку Експертної служби МВС України в розслідуванні кримінальних правопорушень. Висвітлено генезу, стан наукових досліджень щодо використання балістичного обліку Експертної служби МВС України. Розглянуто балістичний облік у структурі криміналістичного обліку, визначено організаційно-правові засади його функціонування; охарактеризовано процеси автоматизації балістичного обліку. Досліджено порядок використання балістичного обліку Експертної служби МВС України під час виконання організаційно-тактичних завдань розслідування кримінальних правопорушень і проведення судово-балістичних експертиз. Сформовано напрями використання балістичного обліку Експертної служби МВС України в методиці розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із використанням вогнепальної зброї.

Ключові слова: криміналістичний облік, балістичний облік, вогнепальна зброя, балістика, розслідування, кримінальне правопорушення, кримінальне провадження, Експертна служба МВС України.

АННОТАЦИЯ

Грищенко А. В. Использование баллистического учета Экспертной службы МВД Украины в расследовании уголовных правонарушений. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2021.

В диссертации сформулированы теоретические положения и практические рекомендации по использованию баллистического учета Экспертной службы МВД Украины в расследовании уголовных правонарушений. Раскрыты генезис, состояние научных исследований по использованию баллистического учета Экспертной службы МВД Украины. Рассмотрен баллистический учет в структуре криминалистического учета, определены организационно-правовые основы его функционирования; охарактеризованы процессы автоматизации баллистического учета. Исследован порядок использования баллистического учета Экспертной службы МВД Украины при решении организационно-тактических задач расследования уголовных правонарушений и проведения судебно-баллистических экспертиз. Очерчены направления использования баллистического учета Экспертной службы МВД Украины в методике расследования уголовных правонарушений, связанных с использованием огнестрельного оружия.

Сформулировано определение понятия баллистического учета Экспертной службы МВД Украины как структурного элемента криминалистического учета единой информационной системы МВД Украины.

Раскрыты организационно-правовые основы функционирования баллистического учета Экспертной службы МВД Украины, в соответствии с

центральным уровнем в ГНИЭКЦ МВД Украины и областным уровнем – территориальных подразделениях научно-исследовательских экспертно-криминалистических центров.

Выявлены особенности процесса автоматизации баллистического учета Экспертной службы МВД Украины с использованием многофункциональной комплексной системы исследования объектов – автоматизированной базы BALSCAN, соответствующей уровню развития науки и техники и потребностям правоохранительной деятельности.

Сформированы предложения по совершенствованию уголовного процессуального законодательства Украины, ведомственных нормативно-правовых актов по использованию баллистического учета Экспертной службы МВД Украины при расследовании уголовных правонарушений.

Разработаны рекомендации по использованию баллистического учета Экспертной службы МВД Украины с целью решения организационно-тактических задач расследования уголовных правонарушений.

Предложены направления использования данных баллистического учета в методике расследования уголовных правонарушений, связанных с использованием огнестрельного оружия, а именно: при построении криминалистической характеристики уголовных правонарушений; формировании перечня обстоятельств, подлежащих установлению; построении типичного алгоритма следственных (розыскных) действий и других мероприятий с учетом следственных ситуаций; формировании тактики проведения отдельных следственных (розыскных) действий; использовании специальных знаний в соответствующих уголовных производствах; применении мер взаимодействия следователя с экспертными подразделениями МВД Украины, оперативными подразделениями Национальной полиции, другими правоохранительными и государственными органами; при реализации профилактической деятельности по уголовным производствам данной категории.

Констатировано, что выделенные типичные структурные элементы криминалистической методики расследования уголовных правонарушений, связанных с использованием огнестрельного оружия, не являются исчерпывающими, но в целом соответствуют современному состоянию развития науки криминалистики, потребностям следственной, экспертной и судебной практики, создают ориентир для формирования новых криминалистических методик и усовершенствования существующих, учитывая широкие возможности использования баллистического учета Экспертной службы МВД Украины.

Ключевые слова: криминалистический учет, баллистический учет, огнестрельное оружие, баллистика, расследование, уголовное преступление, уголовное производство, Экспертная служба МВД Украины.

SUMMARY

Hryshchenko O. Use of MoI Expert Service ballistic registration during the investigation of criminal violations. – Manuscript.

Thesis for the degree of the Doctor of Philosophy in Law, specialty 12.00.09 «Criminal Process and Forensic Science; Forensic Examination; Operative and Search Activity» (081 – Law). – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2021.

Thesis presents formulation of theoretical background and practical recommendations regarding the use of MoI Expert Service ballistic registration during the investigation of criminal violations. Genesis and state of scientific research regarding the use of MoI Expert Service ballistic registration are revealed; ballistic registration is described as a component of MoI Expert Service forensic registration along with organizational and legal framework of its functioning; author outlines the procedure of the use of MoI Expert Service ballistic registration in the course of performing organizational and tactical tasks as a part of criminal violation investigation and ballistic examination conduct; possible ways to apply the MoI Expert Service ballistic registration in the methodology of investigating the specific types of criminal violations are listed.

Key words: forensic registration, ballistic registration, firearms, ballistics, criminal violation, investigation, criminal proceeding, MoI Expert Service.